

органу юстиції, компетентного виконати доручення і, відповідно, процесуального рішення; безпосереднього виконання доручення (рішення), на якому відбувається вчинення дій, щодо яких винесене відповідне рішення іноземного судового органу; підсумкового, на якому відбувається направлення через компетентний орган іноземної держави відповіді по виконаному дорученню.

Крім того, враховуючи те, що слід виокремлювати два різновиди перейняття кримінального провадження: 1) перейняття лише матеріалів кримінального провадження; 2) перейняття матеріалів кримінального провадження, поєднане з передачею особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину [4, 760], у другому випадку можна також стверджувати, що запитувана держава виконує процесуальне (судове) рішення.

Отже, специфіка визнання та виконання рішень іноземних судів і міжнародних судових органів при перейнятті кримінального провадження полягає в тому, що, за загальним правилом, здійснюється визнання процесуальних рішень, які було прийнято компетентними органами іноземної держави в тому порядку, який передбачено національним законодавством останньої. Спеціальної процедури визнання при цьому закон не вимагає, тобто відбувається фактичне визнання іноземного процесуального рішення. Про виконання процесуального рішення можна стверджувати при здійсненні т.зв. тимчасових заходів на території запитуваної держави, а також при перейнятті матеріалів кримінального провадження, поєднаному з передачею особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину. Для уточнення нормативної регламентації перейняття кримінального провадження за КПК 2012 р. можна запропонувати:

1) у пункті 3 ч. 1 ст. 541 КПК викласти визначення перейняття кримінального провадження як здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави,

за її запитом, а також передання кримінального провадження іншій державі за умови, що видача особи, яка підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, неможлива або у видачі такої особи Україні відмовлено;

2) викласти ч. 3 ст. 595 КПК таким чином: "3. У разі перейняття кримінального провадження Генеральна прокуратура України в порядку, передбаченому цим Кодексом, доручає здійснення досудового розслідування відповідному органу досудового розслідування, про що повідомляє державу, яка надіслала запит";
із частини 3 ст. 598 вилучити слово "прокурор".

Література

1. Лешукова І.В. Розслідування кримінальних справ, які надійшли від іноземних компетентних органів у порядку передачі кримінального переслідування. - [Електронний ресурс]: radnuk.info/statti/556-protcses/14689-2011-01-18-23-01-34.html.

2. Маланюк А.Г. Провадження у кримінальних справах, пов'язане з міжнародними відносинами, за законодавством України: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.09 / Маланюк Андрій Григорович. - Львів, 2004. - 237 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. С.В. Ківалова, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченка. - Х.: Одісей, 2013.

4. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. - Х.: Право, 2013. - 824 с.

Підгородинська А.В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального процесу

Національного університету "Одеська юридична академія"

Надійшла до редакції: 15.04.2015

УДК 343.12(477)

ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЯК УЧАСНИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Громов В. С.

У статті розглянуто термін "юридична особа". Проаналізовано різні підходи вчених щодо дефініції цього терміна. Запропоновано поняття "юридична особа як учасник кримінального провадження". Визначено основні ознаки юридичної особи як учасника кримінального провадження.

Ключові слова: юридична особа, організація, учасник кримінального провадження.

В данной статье рассмотрен термин "юридическое лицо". Проанализированы различные подходы учёных к дефиниции данного понятия. Предложено понятие "юридическое лицо как участник уголовного производства". Определены основные признаки юридического лица как участника уголовного производства.

Ключевые слова: юридическое лицо, организация, участник уголовного производства.

This article describes a concept "legal entity". We analysed different scientific approaches to the definition of this word and the concept of "legal entity as a participant

in criminal proceedings". It describes main features of the legal entity as a member of the criminal proceedings.

Keywords: legal entity, organization, participant of criminal proceedings.

На сьогодні існує значна кількість проблемних наукових питань, котрі не підлягають швидкому вирішенню та однозначній інтерпретації, створюючи, таким чином, підґрунтя наукових дискусій. Серед таких питань - юридична особа як повноправний суб'єкт кримінальних процесуальних відносин. Відсутність однозначних висновків і постійна наявність наукових дискусій щодо ролі та місця юридичних осіб у науках кримінально-правового циклу створює не лише доктринальні колізії, але й суттєво впливає на правозастосовну практику.

Традиційно поняття "юридична особа" носило виключно цивільно-правовий характер: по-перше, його визначення завжди давалося в цивільному законодавстві, саме цивільне право накопичило величезний об'єм матеріалу про поняття й ознаки юридичної особи; по-друге, юридична особа розглядається як інструмент реалізації

© В.С. Громов, 2015

цивільних, переважно майнових правовідносин. Юридична особа в процесі своєї діяльності є суб'єктом різного роду правовідносин. У кримінальному процесі застосовуються конкретні напрями захисту прав і законних інтересів юридичних осіб, які є потерпілими від злочинів.

20 листопада 2012 року Верховна Рада України ухвалила Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПК), однак зі ст. 3 п. 19 (сторони кримінального провадження) та п. 25 (учасники кримінального провадження) зникло поняття юридичних осіб (підприємств, організацій), на відміну від Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, в якому наприкінці переліку сторін та учасників кримінального процесу було вказано "та інші особи, якщо це стосується реалізації їхніх прав і законних інтересів".

Метою статті є визначення дефініції юридичної особи як учасника кримінального провадження. Задля виконання мети виконано такі завдання: розглянуто термін "юридична особа", проаналізовано різні підходи вчених щодо дефініції цього терміна, визначено основні ознаки юридичної особи як учасника кримінального провадження.

Розробці цих питань тією чи іншою мірою присвятили свої дослідження такі вітчизняні та зарубіжні вчені: М.Х. Абдрахманов, В.О. Азаров, Т.В. Блащук, Н.В. Козлова, Л.Л. Нескороджена, М.Р. Сафаралєєв, П.Г. Сичова, С.О. Сіненко, С.В. Толокольніков, Ю.В. Циганюк та інших. Однак єдиної думки стосовно вирішення цих питань науковці так і не дійшли.

Згідно зі ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Відповідно до ч. 2 ст. 8 КПК України представником юридичної особи може бути керівник юридичної особи, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за дорученням керівника юридичної особи за довіреністю на представництво, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні, згідно з укладеною з нею угодою на представництво. Однак КПК України (ст. 3) не містить визначення терміна "юридична особа" як учасника кримінального провадження, тому слід звернутися до інших галузей права з метою визначення цього поняття [1].

Відповідно до ст. 80 ЦК України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Загальні положення про юридичну особу зазначені в главі 7 Цивільного кодексу (далі ЦК) України і можуть бути використані в КПК України [2].

У статті 80 ЦК України визначається поняття юридичної особи, що містить вказівку на деякі характерні риси цього поняття, зазначаючи, що юридичною особою є організація, створена й зареєстрована у встановленому законом порядку, яка наділяється цивільною правосдатністю і дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді.

До вказаного вважаємо за необхідне додати, що серед зазначених властивостей, які впливають із правової норми ЦК України, юридичній особі притаманні такі традиційні ознаки:

наявність відокремленого майна, що передбачає наявність у юридичної особи майна, що виділене й враховується окремо від майна засновників цієї юридичної

особи та від майна інших власників. Для державних підприємств майнова відокремленість проявляється через інститут права господарського відання, а для державних установ - як некомерційних організацій через оперативне управління. Натомість майнова відокремленість інших видів юридичних осіб (приватних підприємств, колективних підприємств, кооперативів, господарських товариств тощо) проявляється у праві власності;

самостійна відповідальність юридичної особи за зобов'язаннями всім належним їй майном передбачена ст. 96 ЦК України. Положення щодо самостійної відповідальності юридичної особи, а також окремі її обмеження містяться також у главі 8 ЦК України, присвяченій визначенню правового становища окремих видів підприємницьких товариств.

І.М. Кучеренко вважає, що визначення поняття "юридична особа" навряд чи можна назвати дефініцією. Як зазначає вчена, стаття 80 ЦК України дає не досить об'ємне за своєю правовою суттю поняття юридичної особи. Частина 1 цієї статті складається з двох абзаців, які, напевно, можна розуміти як поняття юридичної особи, хоча загалом прийнято, що дефініція, як правило, - це одне речення. У першому реченні зазначається, що "юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку", а в другому реченні - те, що "юридична особа наділяється цивільною правосдатністю і дієздатністю, може бути цивільним позивачем та відповідачем в суді" [3, 35].

В.М. Приймак, у свою чергу, наголошує, що у визначенні юридичної особи стверджується переважна фікційна природа відповідного різновиду суб'єктів права, тоді як соціальне й матеріальне підґрунтя, що б мало уможливити визнання організації самостійним учасником відносин, виявилось замаскованим серед загальних положень про юридичну особу [4, 35]. Успереч А.С. Довгерт вважає, що юридичні особи - це реально існуючі суб'єкти відносин [5, 35].

Отже, аналізуючи діючі норми ЦК, ми маємо лише вказівки на такі ознаки юридичної особи: 1) це "організація", тобто певним чином організаційно і структурно оформлене соціальне утворення; 2) вона має бути створена і зареєстрована у встановленому законом порядку; 3) вона має цивільну правосдатність і дієздатність (правосуб'єктність), тобто здатна набувати й реалізовувати цивільні права й обов'язки від свого імені; 4) вона може бути позивачем і відповідачем у суді.

Треба відмітити, що як у літературі, так і в законодавстві України використовуються два поняття: "юридична особа" та "організація". Ученими проводяться багато досліджень, а також пропонуються дефініції юридичної особи.

Термін "організація" в сучасній мові має багато значень. В академічному словнику української мови подано декілька значень: 1. Дія за значенням організувати, організовувати і організуватися, організовуватися;

2. Об'єднання людей, суспільних груп, держав на базі спільності інтересів, мети, програми дій і т. ін. [6, 739].

У соціальних науках можна визначити основні значення, що надаються цьому терміну: 1) організація, як сукупність процесів і дій, що ведуть до утворення й удосконалення зв'язків між частинами цілого, як діяльність, спрямована на впорядкування чого-небудь; 2) організація як певне соціальне утворення (суспільний організм), тобто об'єднання людей, що спільно реалізують деяку програму або ціль; 3) організація як внутрішня упоряд-

кованість більш-менш диференційованих частин цілого, обумовлена його будовою [7, 463].

На думку В.І. Борисової, термін “організація” має подвійне значення. По перше, це певним чином сформована структура, яка може створюватися об’єднанням осіб, капіталів, рішенням відповідальних органів управління з певною метою. При цьому організація, яка об’єднує окремі особи в єдину групу, необхідна, бо без цього неможливий її виступ зовні як єдності. Немає значення, чим це об’єднання досягається, які зв’язки складаються й існують між окремими його членами. По-друге, цим терміном підкреслюється, що структура певним чином внутрішньо організована. Те, що розрізняє види організації, а також організаційно-правові форми, у яких можуть існувати ті чи інші юридичні особи, визначає потім спосіб їх внутрішнього устрою [8, 114].

І.В. Кучеренко зазначає, що визначення поняття юридичної особи через термін “організація” є правильним, оскільки такий термін застосовується для інших колективних утворень, які не мають статусу юридичної особи. Так, не набувають статусу юридичних осіб такі організації, як релігійні громади, об’єднання громадян, які не реєструються, а тільки повідомляють відповідний державний орган про своє створення. Такі організації діють на підставі положення. Вони не визнаються юридичними особами [3, 35].

Також треба відмітити, що В.В. Бараненков розглядає організацію з точки зору соціальної психології та юриспруденції, що дозволяє виділити в організації такі риси:

- наявність спільних цілей членів організації (інтереси при цьому можуть бути різними, але вони мають бути зв’язані з досягненням загальної цілі діяльності організації) і саме ця ціль (цілі) є ціллю організації;
- завдання організації (обумовлені її ціллю) розподіляються серед різних позицій у ній, як офіційні обов’язки певних осіб;
- ієрархічна побудова організації (як правило, у формі піраміди), в якій кожна особа відповідальна перед вищими особами й наділена владою над особами, що є в її підпорядкуванні;
- наявність системи норм і правил, що регулюють режим роботи та внутрішню діяльність організації;
- у відносинах із “зовнішнім світом” у справах організації посадова особа виступає від імені організації.

Таким чином, організація є поняттям, що включає в себе декілька складових частин, що дає змогу пов’язати її з ознакою організаційної єдності юридичної особи [9, 55].

У науковій літературі використовується також така дефініція, як “орган юридичної особи”, під яким розуміють юридичну конструкцію, яка створюється з метою дати можливість сформулювати й виразити волю юридичної особи, відстоювати її інтереси [10, 132]. Це особа (фізична чи юридична) або група осіб, дії яких унаслідок закону або установчих документів породжують правові наслідки безпосередньо для самої юридичної особи.

С.В. Толокольников вважає за доцільне використати термін “орган юридичної особи” та норму пропонує викласти так: “Юридичних осіб представляють їхні органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законом, статутом чи положенням, та інші уповноважені особи” [11, 74].

У загальній теорії права й у цивілістичній літературі організація розглядається як родове поняття по відношенню до юридичної особи. Проте й в рамках

цього наукового підходу є деякі розбіжності. Так, С.С. Алексєєв, позначаючи види суб’єктів права, указує на громадян, організації, громадські організації. При цьому він відзначає, що терміном “юридична особа” сьогодні виражається правосуб’єктність організації у сфері їх оперативно-господарської діяльності. Однак треба відмітити, що в кримінально-процесуальній сфері переважають інші ознаки. На думку автора, суспільне утворення - це персоніфіковані підрозділи суспільства загалом. У громадських організаціях якісно інша, ніж в організаціях, спільність людей [12, 391].

Проте С.В. Толькольников зазначає, що громадські організації та трудові колективи можуть бути поручителями в кримінальному процесі, тобто мати кримінально-процесуальні права та обов’язки поручителя. Громадські організації також можуть бути заявниками про вчинені злочини, а трудові колективи можуть вступати ще й у кримінально-процесуальні відносини у зв’язку зі звільненням обвинуваченого від кримінальної відповідальності з передачею його на поруки колективу підприємства, установи чи організації [11, 76].

А.С. Пиголкін відносив до суб’єктів правовідносин індивідів і організації, використовуючи ширший підхід до терміна “організація”, яким охоплюється не тільки юридична особа. Останні, за його думкою, представлені державними органами, юридичними особами, громадськими об’єднаннями, державою загалом [13, 622].

Т.В. Блащук, аналізуючи таку ознаку юридичної особи, як організаційна єдність, зазначає, що з аналізу визначення поняття юридичної особи приходимо до висновку про те, що, по-перше, юридична особа повинна бути організацією. Тобто закон визначає найпершою ознакою юридичної особи організаційну єдність. Організаційна єдність як ознака містить декілька елементів, які в сукупності варто розглядати як необхідний механізм, юридичний засіб для досягнення поставлених перед організацією цілей. Організаційна єдність є необхідною ознакою, яка дозволяє об’єднати інтереси декількох осіб в одне організаційне утворення [14, 44].

Н.В. Козлова відмічає, що юридична особа - це “створений згідно з законодавством реальний суб’єкт права, якому належать майнові та деякі немайнові особисті права та обов’язки, що застосовуються в його штучній природі” [15, 199]. С.І. Архипов пропонує таке визначення: “Юридична особа є суб’єктом права, створеним шляхом відособлення якостей, властивостей, інших елементів правової особистості людини та їх об’єднання в іншій формі, що належить до інших соціальних суб’єктів, що відповідають вимогам волездібності та єдності” [16, 86]. За наявності певних сутнісних розбіжностей, загальним у вказаних вище підходах є те, що родовим поняттям для характеристики феномену юридичної особи автори визнають не організацію, а поняття суб’єкта права, і при цьому вони згадують ознаки, що дозволяють відмежувати поняття “юридична особа” і “організація”.

А.В. Сумачев пропонує таку дефініцію: “Юридична особа, що потерпіла від злочину, - це юридична особа, майну або ділової репутації якої злочинцем безпосередньо заповдіяна шкода або відносно якої створена реальна можливість спричинення вказаної шкоди в результаті замаху (приготування) на злочин” [17, 90].

В.О. Азаров вважає, що у сфері кримінального судочинства під юридичною особою треба розуміти самостійного суб’єкта кримінально-правових відносин, здатного займати процесуальне положення різних учасників су-

дочинства, що має передбачені законом процесуальні права й обов'язки та здійснює процесуальну діяльність за допомогою дій своїх органів або представників [18, 30].

Якщо дотримуватись цієї позиції, то потерпілою від злочину потрібно визнати не будь-яку організацію, а тільки ту, що має відповідні ознаки, характерні для юридичної особи. Тому вважаємо за потрібне для визначення дефініції юридичної особи проаналізувати її ознаки.

Визначення ознак юридичної особи необхідне для наділення цим статусом того чи іншого суб'єкта права. Хоча залучення юридичних осіб до сфери кримінального судочинства також продиктоване потребами практики, це поняття з'явилося в кримінальному процесуальному праві набагато пізніше, коли воно вже було достатньо детально розроблено в цивільно-правовій науці й законодавстві. До того ж причини використання цієї категорії в кримінальному процесі носять не економічний, а більше юридичний характер - захист прав, осіб, учасників кримінального провадження. Юридична особа в кримінальному процесі є реально існуючим суб'єктом права. У зв'язку з цим, у кримінальному процесі не є актуальним питання: юридична особа - це організація чи ні. При цьому першочергового значення набуває виявлення специфіки участі організацій у кримінальному провадженні.

Залежно від сфери, в якій присутні ці ознаки, ознаки юридичної особи класифікують на: економічні (майнова відокремленість, організаційна єдність), правові (наявність правосуб'єктності, здатність нести відповідальність, здатність бути відповідачем і позивачем в суді, законність створення, наявність статуту). Залежно від того, стосуються матеріального права чи процесуального, ознаки юридичної особи поділяють на матеріальні (внутрішня організаційна єдність і зовнішня автономія, економічна єдність і відокремленість майна, керівна єдність, функціональна єдність) і процесуальні (здатність бути відповідачем і позивачем в суді, виступати в суді від свого імені).

В.Н. Цирюльніков пропонує поділяти ознаки юридичної особи залежно від їх значення: головні (визначаючі, суттєві, необхідні) та індивідуалізуючі (додаткові) [19, 13].

А.О. Шаршембієв визначає такі ознаки юридичних осіб: 1) реєстрація в реєстрі юридичних осіб; 2) організаційна єдність; 3) майнова відособленість; 4) самостійність виступів у кримінальному процесі (дії через представників); 5) здатність нести майнову відповідальність (процесуальну). У зв'язку з визначеними ознаками вчений дефініє термін "юридична особа" таким чином: це організація, зареєстрована в даному порядку, а у виняткових випадках заснована у встановленому законом порядку, така, що характеризується організаційною єдністю, відособленістю майна, здатна нести процесуальну відповідальність, а також що самостійно (від свого імені) бере участь у кримінальному судочинстві безпосередньо або через представника, через те, що визнається повноправним суб'єктом кримінально-процесуальних правовідносин [20, 162]. Таку ознаку, як самостійність виступів у кримінальному процесі, можливо розглядати з тієї точки зору, що юридична особа є особливим утворенням, яке веде самостійне життя і це життя є безстроковим. Таке визнання самостійного існування юридичної особи дає можливість її вступу в кримінально-правові відносини кримінального провадження.

Т.В. Блашук вважає, що відмова від організаційної

єдності як ознаки юридичної особи приведе до неможливості існування організації як суб'єкта відносин. Надані законодавцем можливості організації внутрішніх правових зв'язків у відповідних формах слугують визначенням цілям: узгодження інтересів осіб, що володіють речовими чи зобов'язальними правами стосовно майна юридичної особи; вирішення проблеми управління майном, також в інтересах цих осіб; визначення способів формування його волі та її вираження; формування внутрішніх організаційних зв'язків і, у кінцевому підсумку, реалізувати власну правосуб'єктність [14, 44].

Узагальнюючи таку ознаку, як організаційна єдність, можна визначити, що організаційна єдність як надана законом юридична можливість, у межах встановлених організаційно-правових форм існування юридичної особи, визначає і встановлює систему внутрішніх зв'язків елементів, що складають її конструкцію, з метою забезпечення їхньої єдності й можливості організації виступати як суб'єкта відносин.

В.В. Бараненков, відокремлюючи лише деякі ознаки юридичної особи, характеризує організаційну єдність такими рисами: 1) єдина мета дій організації, 2) кожний структурний підрозділ має свої задачі, 3) ієрархічна структура влади в організації, 4) система норм і правил, що регулюють внутрішню діяльність організації, 5) представлення посадових осіб від імені організації, 6) автономія організації, тобто самостійність прийняття рішень [9, 56].

А.Ю. Нікулін вважає, що в сучасних умовах інститут юридичної особи, який спочатку зародився в цивільно-законодавстві, набув універсального, комплексного характеру. Найбільше це помітно при вживанні поняття юридичної особи, а також формулюванні властивих юридичній особі ознак, що характеризують його правосуб'єктність (організаційна єдність, відособленість волі, майна, відповідальності, можливість участі в судочинстві). Така конструкція правосуб'єктності юридичної особи загалом дозволяє визнавати його повноцінним учасником кримінально-процесуальних правовідносин, тобто таким, що відстоює свої права й законні інтереси [21, 148].

Щодо такої ознаки, як представництво юридичної особи від свого імені, то в цивільному процесі юридична особа від свого імені може набувати та здійснювати майнові й особисті немайнові права і обов'язки, тобто виступати в цивільних і цивільно-процесуальних правовідносинах як самостійний суб'єкт права, також як позивач і відповідач в суді. Це положення потребує коректування стосовно кримінально-процесуальних стосунків. Передусім, доречніше розглядати діяльність юридичної особи в кримінальному провадженні, тобто юридична особа від свого імені здійснює процесуальні права та несе обов'язки потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача тощо.

Ще однією ознакою юридичної особи є зобов'язання мати офіційне місце знаходження (юридичну адресу). Найменування юридичної особи, а також інші цивільно-правові засоби його індивідуалізації дозволяють чітко ідентифікувати приналежність конкретних суб'єктивних прав і обов'язків. У кримінальному процесі це потрібно для направлення різних документів по кримінальному провадженню на юридичну адресу. Однак самостійно розглядати цю ознаку не має сенсу. Більш правильним вважаємо розглядати її в сукупності з іншими характеристиками юридичної особи, наприклад, відособлення не тільки майна, а й відповідальності тощо.

Такий підхід, на нашу думку, застосовний і до кримінального судочинства з тим лише уточненням, що поряд зі згаданими характеристиками до ознаки відособленості є доцільним включити також участь юридичної особи в кримінальному провадженні від свого імені.

Вивчення багатьох питань щодо юридичних осіб доцільно починати з виявлення їх ознак. Названі вище риси виділяються, насамперед, у цивільно-правовій науці, а тому мають першочергове значення саме для майнового обігу. У кримінальному судочинстві поява цієї категорії обумовлена іншими цілями, ніж у приватному праві. У зв'язку з цим слід переглянути кількісний і якісний склад ознак юридичної особи з урахуванням потреб кримінального процесуального права. Отже, можна зробити висновок, що юридичну особу в кримінальному процесі характеризують такі ознаки:

1. Реєстрація згідно з чинним законодавством України.
2. Організаційна єдність.
3. Дія (самореалізація) через представника.
4. Відособленість волі, майна, відповідальність, самостійність (від свого імені) участі в кримінальному провадженні.

Виходячи з викладеного, під юридичною особою як учасника кримінального провадження треба розуміти організацію, створену й зареєстровану у встановленому законом порядку, що характеризується організаційною єдністю, відособленістю волі майна, здатну нести процесуальну відповідальність, а також що самостійно (від свого імені) бере участь у кримінальному провадженні безпосередньо або через представника, тобто здійснює процесуальні права та несе обов'язки потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача тощо.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст]: станом на 26 листопада 2012 р. - К.: "Центр учбової літератури", 2012. - 292 с.
2. Цивільний кодекс України. - Х.: ТОВ "Одіссей", 2006. - 424 с.
3. Кучеренко І.М. Поняття та ознаки юридичної особи / І.М. Кучеренко // Альманах права. - 2011. - Вип. 2. - С. 34-37.
4. Приймак В.Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб: монографія / В.Д. Приймак. - К., 2007. - 432 с.
5. Довгерт А. Кодифікація приватного (цивільного) права України: / За ред. проф. А. Довгерта. - К., 2000. - 336 с.
6. Словник української мови: в 11 томах. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sum.in.ua/p/5/739/2>.
7. Философский энциклопедический словарь. / Гл. ред. Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев - М., 1983. - С. 463.
8. Цивільне право України: Підручник: у 2 т. / За заг.

ред. В.І. Борисової, І.В. Спасиво-Фатєєвої та В.Л. Яроцького. - К., 2004. - Т. 1. - 480 с.

9. Бараненков В.В. Поняття юридического лица в современном гражданском праве России / В.В. Бараненков // Государство и право. - 2003. - № 11. - С. 54-59.

10. Кравчук В.М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики / В.М. Кравчук. - К., 2005. - 720 с.

11. Толокольніков С.В. Проблеми представництва юридичних осіб у кримінальному процесі / С.В. Толокольніков // Вісник Академії адвокатури України. - Київ, 2010 р. - № 1(17). - С. 74-79.

12. Алексеев С.С. Общая теория права: учеб. / С.С. Алексеев. - 2008. - 432 с.

13. Теория государства и права: учеб. / А.С. Пиголкин, А.Н. Головистикова, Ю.А. Дмитриев / под ред. А.С. Пиголкина, Ю.А. Дмитриева. - М., 2010. - 715 с.

14. Блащук Т.В. Організаційна єдність як ознака юридичної особи / Т.В. Блащук // Підприємництво, господарство і право. - № 10. - 2005. - С. 41-45.

15. Козлова Н.В. Правосуб'єктність юридического лица по российскому гражданскому праву: дисс. ... докт. юрид. наук. / Н.В. Козлова. - М., 2004. - 449 с.

16. Архипов С.И. Сущность юридического лица / С.И. Архипов // Известия вузов. Правоведение. - 2004. - № 5. - С. 86-88.

17. Сумачев А.В., Писаренко Д.А. К вопросу о понятии юридического лица, потерпевшего от преступления / А.В. Сумачев, Д.А. Писаренко // Юридическая наука и правоохранительная практика. - 2012. - № 1(19). - С. 87-91.

18. Азаров В.А., Абдрахманов М.Х., Сафаралеев М.Р. Юридические лица в уголовном процессе России: теоретические основы, законодательство и практика: монографія / А.В. Азаров, М.Х. Абдрахманов, М.Р. Сафаралеев. - Омск, 2010. - С. 202.

19. Цирульников. В.Н. Определение юридического лица как субъекта гражданского права: Учеб. пособ. / В.Н. Цирульников. - Волгоград, 2001. - 67 с.

20. Шаршембиев А.О. Правовые основы охраны имущества и деловой репутации юридических лиц в уголовном процессе: сравнительно-правовое исследование / А.О. Шаршембиев // Вестник Омского университета. Серия "Право" - 2011. - № 4. - С. 158-163.

21. Никулин А.Ю. Проблемы правосубъектности юридических лиц в уголовном судопроизводстве / А.Ю. Никулин // Вестник ОГУ. - 2013 - № 3 (152) - С. 145-148.

Громов В.С.,
аспірант Донецького юридичного
інституту МВС України
Надійшла до редакції: 20.04.2015

УДК 343.985:343.132(477)

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена використанню системного підходу при дослідженні проблем криміналістичного забезпечення слідчої діяльності. Автором проаналізовані можливості системного підходу як методологічного

підґрунття дослідження зазначеної проблеми, як однієї із фундаментальних стратегій наукового дослідження, що містить складний комплекс прийомів і методів. Сформульовано авторське поняття та етапи до-

© П.В. Берназ, 2015